

LOVSEKRETARIATET

NOTAT

OM GRUNDLOVENS §§ 67, 69 OG 70

FOLKETINGET

Dette notat er udarbejdet til brug for Folketingets Udlændinge-, Integrations og Boligudvalg. Notatet indeholder en kortfattet beskrivelse af grundlovens §§ 67, 69 og 70 med særligt fokus på lovgivningsmagtens mulighed for at begrænse religionsfriheden.

Grundlovens § 67 om frihed til gudsdyrkelse

Grundlovens § 67 er en frihedsrettighed, som beskytter retten til gudsdyrkelse. Bestemmelsen overlapper delvis med andre rettigheder i grundloven, da den beskytter trossamfunds forenings- forsamlings- og ytringsfrihed. Lovgivningsmagten er afskåret fra at begrænse eller forbyde borgernes gudsdyrkelse i tilslutning til religiøse samfund, så længe der ikke foretages handlinger eller læres noget, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

Hvad er omfattet af "gudsdyrkelse" i § 67?

Gudsdyrkelse omfattet af grundlovens § 67 omfatter kultiske og rituelle handlinger, som følger af en religiøs overbevisning. Dette er f.eks. gudstjeneste, bøn, ceremonier, særlige skikke m.v. Andre aktiviteter kan eventuelt være så tæt forbundet med gudsdyrkelse, at de også omfattes. Det kan f.eks. være ansættelse af præster, besættelse af andre religiøse stillinger, opførelse af kirker, overholdelse af fødevaremæssige forskrifter (slagtemetoder) og religiøs beklædning.

Hvad er ikke omfattet af § 67?

Aktiviteter, der ikke er forbundet med den egentlige gudsdyrkelse, er ikke beskyttet af grundlovens § 67. Dette gælder for eksempel opførelse og drift af skoler, hospitaler eller andre institutioner, uanset om de virker med udgangspunkt i en særlig religion. § 67 beskytter altså ikke handlinger, der er religiøst motiveret, men som ikke har karakter af religionsudøvelse.

Grænser for § 67

§ 67 medfører ikke en ubegrænset frihed til gudsdyrkelse. Handlinger eller læring, for eksempel rådgivning som strider mod **sædeligheden** eller den **offentlige orden**, er ikke beskyttet mod indgreb fra staten. Dette vil formentlig i praksis oftest være handlinger forbundet med en trosretnings aktiviteter. Det kan eventuelt også omfatte den lære eller den doktrin, som det religiøse

6. april 2016

Kontakt
Martin Ryding Rosenkilde
Specialkonsulent
Dir. tlf.
+45 33373129
Martin.Rosenkilde@ft.dk

samfund bygger på, hvis der er tale om et handlingsorienteret program eller forkyndelse.

Lovgivningsmagten kan ikke gøre indgreb i religionsudøvelse, begrundet i en afstandtagen fra eller direkte forfølgelse af en bestemt religion.

Lovgivningsmagten kan derimod godt gennemføre ny lovgivning eller præcisere eksisterende lovgivning, der berører gudsdyrkelse, men som varetager andre hensyn og interesser. For eksempel kan lovgivningsmagten vedtage regler af hensyn til dyrevelfærd, som begrænser muligheden for at slagte dyr efter religiøse ritualer.

Gudsdyrkelse, som strider imod en religionsneutral dansk lovgivning, vil formentlig også være i strid med sædeligheden eller den offentlige orden. Grundlovens § 67 fritager således ikke fra generelt at overholde dansk lovgivning. For eksempel vil gudsdyrkelse ikke kunne begrunde overtrædelse af straffelovens regler om seksualforbrydelser, forbrydelser i familieforhold eller legemskrænkelser.

Skønsmargin

Lovgivningsmagten er formentlig overladt et vidt skøn i forhold til at fastlægge grænserne for sædeligheden eller den offentlige orden. Nogle juridiske forfattere fremhæver dog, at der kan være et krav om proportionalitet mellem formålet med en begrænsning i religionsfriheden og hensynet til gudsdyrkelsen.

Konsekvenser

Statsmagten kan foretage almindelig retshåndhævelse over for gudsdyrkelse i strid med sædeligheden eller den offentlige orden. For eksempel kan der nedlægges forbud, påbud, opløsning og straf.

§ 70 om forbud mod diskrimination og pligt til at efterleve lovgivningen

Grundlovens § 70 har to elementer. Bestemmelsen indebærer, at man ikke på grund af sin trosbekendelse (religion) hverken kan:

- Nægtes den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder (forbud mod diskrimination), eller
- Unddrage sig at opfylde almindelige borgerpligter (f.eks. at overholde dansk lovgivning).

Grundloven giver altså ikke ret til religiøs særbehandling. Lovgivningsmagten er dog heller ikke forhindret i at tage hensyn til visse religioner i lovgivningen ved at give mulighed for fritagelse fra visse krav. Dette ses for eksempel ved sikhers fritagelse fra at bære styrthjelm, militærnægtere og fritagelse fra kristendomsundskab i folkeskolen.

Bestemmelsen omfatter formentlig både direkte og indirekte diskrimination.

- **Direkte diskrimination** omfatter forskelsbehandling på grund af en bestemttrosbekendelse.

- **Indirekte diskrimination** omfatter neutralt formulerede bestemmelser, som har en virkning, der reelt stiller en bestemt religiøs gruppe ringere end andre.

Forbuddet mod forskelsbehandling er ikke absolut, og forskelsbehandling, der er sagligt begrundet vil formentlig kunne ske. Usaglig forskelsbehandling vil derimod være diskrimination.

§ 69 om at de fra folkekirken afvigende trossamfund

Ifølge grundlovens § 69 ordnes de fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov. En sådan lov er aldrig blevet vedtaget, men indtil 1969 kunne visse trossamfund anerkendes ved kongelig resolution og derved få kompetence til at foretage visse kirkelige handlinger. Dette omfatter for eksempel at foretage vielser med borgerlig gyldighed og føre ministerialbøger.

Siden 1969 har man ikke anerkendt trossamfund. I dag bemyndiges præster til at foretage vielser ifølge ægteskabsloven, og første gang et trossamfund søger om dette, tages der stilling til, om trossamfundet kan godkendes.

Man kan således skelne imellem:

- Folkekirken
- Anerkendte trossamfund
- Godkendte trossamfund
- Trossamfund som ikke er anerkendte eller godkendte

Anerkendelse eller godkendelse som trossamfund er ikke en forudsætning for at danne et trossamfund og at være religiøst aktiv i Danmark. Anerkendelse eller godkendelse indebærer som nævnt, at trossamfundet opnår visse kirkelig kompetencer. Anerkendelse og godkendelse kan også have betydning for muligheden for at få opholdstilladelse til religiøse forkyndere (udlændingelovens § 9 f) og undtagelse fra skattepligt efter selskabsskattelovens § 3 og ligningslovens §§ 8A og 12, stk. 3.

Kirkeministeriet foretager godkendelser efter indstilling fra et rådgivende udvalg vedrørende trossamfund. Udvalget har udarbejdet nogle vejledende retningslinjer for godkendelse. Retningslinjerne kan findes her: www.km.dk/fileadmin/share/kursus/Vejledning_om_godkendelse_af_trossamfund.pdf

Det fremgår af retningslinjerne, at godkendelse som trossamfund forudsætter:

- At gudsdyrkelse er organisationens hovedformål;
- At der er udpeget ansvarlige repræsentanter,
- Åbenhed i forhold til lære og ritualer, og
- Kontinuitet i forhold til trossamfundets størrelse og præsternes uddannelse.

Derudover betragtes det som en forudsætning, at godkendte trossamfund i lighed med det øvrige samfund respekterer menneskerettighederne, navnlig religions- og trosfrihed, herunder retten til at skifte religion eller til at fravælge religiøs tilknytning.

Mere information om det rådgivende udvalg findes på Kirkeministeriets hjemmeside: <http://www.km.dk/folkekirken/andre-trossamfund/trossamfund/godkendelse/det-raadgivende-udvalg-vedr-trossamfund/>

Grundlovens relevante bestemmelser:

§ 67

Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

§ 69

De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov.

§ 70

Ingen kan på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt.

Kilder

Der er begrænset dansk praksis vedrørende grundlovens regler om religionsfrihed mv. Notatet er baseret på følgende bøger:

- Jens Peter Christensen, Jørgen Albæk Jensen og Michael Hansen Jensen, *Dansk Statsret*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 2012.
- Henrik Zahle, *Dansk forfatningsret 3 – Menneskerettigheder*, Christian Ejlertsen's Forlag, 2003.
- Jens Elo Rytter, *Individets grundlæggende rettigheder*, Karnov Group. 2013.
- Jens Peter Christensen, Jørgen Albæk Jensen, Michael Hansen Jensen, *Grundloven med kommentarer*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2015.